

Concept-instructie UNFCCC onderhandelingen

Lima, 1-12 december 2014

Inleiding

1. Nederlandse hoofdboodschappen en inzet in kernpunten
2. Krachtenveld
3. Ad Hoc Working Group Durban Platform (ADP)
 - 3.1 Werkstroom 1: 2015 Akkoord
 - 3.2 Werkstroom 2: pre-2020 mitigatie ambitie
4. Subsidiarre lichamen SBSTA en SBI
 - 4.1 Review
 - 4.2 Mitigatie: Pre-2020 mitigatietoezeggingen 'Kopenhagen/Cancun *pledges*'
 - 4.3 Marktmechanismen
 - 4.4 Reducing emissions from deforestation and forest degradation (REDD+)
 - 4.5 Adaptatie
 - 4.6 Financiering
 - 4.7 Meten, rapportage, verificatie (MRV)
5. Multilateral Assessment
6. Gendergelijkheid en gendersensitief klimaatbeleid

Inleiding

Deze instructie geldt voor de Nederlandse delegatie naar de klimaatbijeenkomst in Lima, Peru (1 – 12 december 2014). Het betreft sessies van de volgende lichamen onder het Raamverdrag inzake klimaatverandering ('United Nations Framework Convention on Climate Change', hierna 'UNFCCC') en het bijbehorende Kyoto-protocol:

- De 20ste sessie van de Conferentie van Partijen bij het Raamverdrag inzake klimaatverandering (hierna de 'COP');
- De 10^e sessie van de bijeenkomst van Partijen bij het Kyoto-protocol (hierna de 'CMP');
- De 41ste sessie van het subsidiaire lichaam voor implementatie (hierna 'de SBI'), inclusief de 1ste Multilateral Assessment;
- De 41ste sessie van het wetenschappelijke en technische subsidiaire lichaam (hierna 'de SBSTA');
- De 7^e bijeenkomst van de 2^e sessie van de Ad Hoc Working Group on the Durban Platform for Enhanced Action (hierna 'de ADP').

De conferentie bouwt voort op de resultaten van de 19^e sessie van de Conferentie van Partijen van 11-22 november 2013 in Warschau, Polen. In Warschau is een tijdspad afgesproken om te komen tot nieuwe emissiereductie-inspanningen van alle landen. Op grond van deze afspraken moeten alle landen in 2015 hun voorgenomen nationaal bepaalde bijdragen ('*Intended Nationally Determined Contributions*'/'INDC') aan het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen op tafel leggen. Over het verhogen van de mitigatieambitie tot 2020 is afgesproken technisch werk te verrichten, op het gebied van bijvoorbeeld energiebesparing en duurzame energie. Deze activiteiten zijn gekoppeld aan een politiek proces met ministeriële behandeling van de uitkomsten in juni jl. en tijdens de COP in Lima.

De drie bijeenkomsten van de ADP in 2014 (maart, juni en oktober) hebben geleid tot twee teksten die in Lima voor zullen liggen: ten eerste een non-paper van de beide voorzitters van de ADP over de elementen van het nieuwe klimaatakkoord. Ten tweede een concept COP-besluit over het verder brengen van de ADP waarin zowel de voorgenomen nationaal bepaalde bijdragen als het verhogen van mitigatieambitie voor 2020 worden geadresseerd.

Op 23 september 2014 vond de klimaattop van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties, Ban Ki-moon, plaats in New York. Tijdens de top, die geen onderdeel was van het officiële onderhandelingsproces, hebben vrijwel alle aanwezige wereldleiders de ambitie om de gemiddelde temperatuurstijging tot minder dan twee graden Celsius te beperken en de urgentie om tot actie te komen om broeikasgasemissies te verminderen en de weerbaarheid tegen klimaatverandering te versterken, onderstreept. Ook hebben de leiders aangegeven in 2015 in Parijs tot een klimaatakkoord te willen komen en hun nationaal bepaalde bijdragen volgens afspraak in het

eerste kwartaal van 2015, of in ieder geval ruim voor de COP in Parijs, te zullen indienen. Het belang van samenwerking en de kansen die er zijn om klimaatmaatregelen te combineren met economische groei werden ook erkend.

De onderhandelingen in Lima zullen in het teken staan van drie hoofdlijnen. De eerste hoofdlijn is de inhoud van het nieuwe klimaatakkoord voor na 2020. Inzet is om in Lima overeenstemming te bereiken over de elementen die deel gaan uitmaken van het nieuwe klimaatakkoord. Deze elementen worden vervolgens uitgewerkt tot een onderhandelingsstekst die vóór mei 2015 beschikbaar moet zijn.

Een tweede hoofdlijn in de onderhandelingen betreft de manier waarop elk land zijn nationale bijdrage op tafel moet leggen. Zoals eerder aangegeven moeten deze nationale bijdragen ruim voor Parijs – zo mogelijk in het eerste kwartaal van 2015 – worden ingediend. Het is van belang dat in ieder geval de grote uitstoters dit doen, om de kansen op een uiteindelijk robuust akkoord van Parijs te vergroten.

De derde hoofdlijn ziet op verhoging van de ambitie en de effectiviteit van de huidige klimaatafspraken vóór 2020, met als doel de mondiaal afgesproken temperatuurstijging van 2 graden Celsius binnen bereik te houden. Op korte termijn zouden concrete beleidsmaatregelen geformuleerd moeten worden waaraan landen en andere actoren zich kunnen committeren en zo de mondiale mitigatieambitie verhogen.

Andere belangrijke elementen in de onderhandelingen zijn klimaatfinanciering en adaptatie.

Ook van belang is dat tijdens de SBI sessie de eerste *multilateral assessment* zal plaatsvinden. Dit is onderdeel van het nieuwe 'international assessment and review' ('IAR') en heeft tot doel na te gaan welke vorderingen de ontwikkelde landen hebben geboekt bij het halen van hun economiebrede emissiereductie doelstelling. Ook Nederland zal in Lima onderworpen worden aan deze beoordeling.

In Doha (COP 18, 2012) zijn afspraken gemaakt over een tweede verplichtingenperiode onder het Kyoto-protocol, het 'Doha Amendment' (2013-2020). In het kader van de lopende onderhandelingen richting en de positie van de EU is het van belang de ratificatie van het Doha Amendment voor de COP in Parijs is afgerond. Onderhandelingen hierover zijn nog gaande. De voorbereidingen van de Nederlandse ratificatie door de Staten-Generaal zijn in een gevorderd stadium. In Lima zal het UNFCCC Secretariaat een korte presentatie geven over de stand van zaken m.b.t. het aantal ontvangen ratificatie-instrumenten. Er zijn inmiddels 18 ratificatie-instrumenten ingediend, afkomstig van hoofdzakelijk ontwikkelingslanden, terwijl er 144 nodig zijn voor het inwerkingtreden van het Doha Amendment.

Voor de Nederlandse inzet geldt dat de EU lijn, zoals is vastgelegd in Raadsconclusies, position papers en submissions, leidend is. Waar Nederland een specifieke inzet heeft ter aanvulling op die van de EU, is die in deze instructie opgenomen. Nederland heeft vooral specifieke eigen ideeën over het nieuwe klimaatarrangement en zal deze wanneer nodig inbrengen in het EU coördinatieoverleg.

1. Nederlandse inzet in kernpunten

De hoofddoelstelling van het Klimaatverdrag is het beperken van de concentraties van broeikasgassen in de atmosfeer tot een niveau waarbij gevaarlijke antropogene klimaatverandering wordt voorkomen. Die doelstelling is door de partijen bij het verdrag vertaald in het beperken van de mondiaal gemiddelde temperatuurstijging tot maximaal 2 graden Celsius. Dat doel kan alleen bereikt worden met een mondiaal regime met participatie van alle landen, met hoge ambitie en voortvarende actie. Nederland streeft in de klimaatonderhandelingen naar het inrichten en uitbouwen van een mondiale klimaatregime dat flexibel en robuust is, dynamisch mee kan groeien met veranderende verhoudingen in de wereld en daarmee toekomstbestendig is en voor vele jaren in staat is bij te dragen aan het tot twee graden Celsius beperken van de mondiaal gemiddelde opwarming. Dit zal een proces van lange adem zijn dat de komende jaren op mondiaal niveau om aandacht blijft vragen.

Het nieuwe klimaatakkoord

De COP in Lima is een belangrijke opstap naar het bereiken van een nieuw klimaatakkoord in Parijs volgend jaar. Belangrijke te zetten stappen in Lima zijn dat door partijen overeenstemming wordt bereikt over de belangrijkste elementen van een concept onderhandelingstekst voor het 2015 Akkoord, over informatie vereisten voor het indienen van beoogde nationaal bepaalde bijdrage ('INDC') door landen, en hoe het proces van beoordeling van deze bijdragen eruit gaat zien. Met een akkoord in Lima over de elementen van het nieuwe akkoord kan in de eerste helft van 2015 verder onderhandeld worden over de definitieve juridische tekst.

De Nederlandse inzet in Lima is erop gericht de Nederlandse visie over de vorm en inhoud van het nieuwe akkoord zoveel mogelijk weerklank te laten vinden bij andere partijen. Deze visie is neergelegd in de kabinetsreactie op de consultatieve mededeling van de Europese Commissie "De Internationale overeenkomst inzake klimaatverandering van 2015: het internationale klimaatbeleid na 2015 vorm geven" (Tweede Kamer 2012-1013, 30495, 22 112, nr. 16) en kan als volgt worden samengevat:

Brede participatie, vooral ook van de grote uitstoters, is cruciaal voor een effectief klimaatregime. Dit aspect werd andermaal onderstreept tijdens de Ban Ki-moon Klimaattop. Ook [redacted] wees bij die gelegenheid op de bijzondere verantwoordelijkheid van [redacted] om, als grootste vervuilers, leiderschap te tonen. Voor NL geldt dat alle landen naar vermogen moeten bijdragen aan emissiebeperking en in staat moeten zijn emissiearm en klimaatbestendig te groeien. Het klimaatregime moet daarom zoveel mogelijk ambitie en actie door landen, lokale- en regionale overheden, bedrijfsleven, en andere niet-staatelijke partijen aanmoedigen, belonen en ondersteunen. Dit vraagt o.a. om een dynamisch en flexibel juridisch raamwerk en het beter inzetten van de bestaande instellingen en instrumenten van het Klimaatverdrag.

Het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen moet volgens Nederland de kern van de mondiale afspraken blijven. Tegelijkertijd moet het nieuwe arrangement echter adaptatie vanuit het mondiale niveau bevorderen. Nederland blijft zich daarom ook inzetten voor een

gereedschapst, onder andere gevuld met kennis en praktijkervaring, voor adaptatie ter versterking van de weerbaarheid van samenlevingen en economieën op lange termijn.

Zowel ten aanzien van mitigatie als ten aanzien van adaptatie is de Nederlandse inzet erop gericht dat de EU in de onderhandelingen over het akkoord gendergelijkheid en een gendersensitieve aanpak consequent als belangrijke voorwaarden voor effectief beleid benadrukt.

Ten aanzien van het proces richting het nieuwe akkoord is het noodzakelijk dat alle Partijen zich houden aan de in Warschau gemaakte afspraken over het werkprogramma tot aan COP 21 in Parijs in 2015. Hierbij hoort ook het indienen door de grootste economieën van de nationale bepaalde bijdragen in het eerste kwartaal van 2015. Nederland zal zich inspannen om te voorkomen dat afbreuk wordt gedaan aan het door de Ban Ki-moon Klimaatop gegeneerde momentum.

Verhoging van de emissiereductie ambitie vóór 2020

In Durban (COP 17, 2011) is naast een onderhandelingsproces over een nieuw klimaatakkoord voor na 2020 ook een werkprogramma gestart voor het verhogen van het ambitieniveau in de periode tot 2020 om de twee graden doelstelling binnen bereik te houden. Dit kan gebeuren via een aanscherping van de bestaande toezeggingen, via het uitlokken van toezeggingen van landen die dat nog niet hebben gedaan en via ondersteuning van/deelname van landen in additionele internationale initiatieven. Verhoging van het pre-2020 ambitieniveau dient wat Nederland betreft te worden bereikt door meer actie van alle Partijen, niet alleen door ontwikkelde landen met een nieuwe verplichting onder het Kyoto-protocol.

In haar submittie onder het KP heeft de EU eerder aangegeven dat zij naar verwachting tot 2020 een grotere reductie zal realiseren dan haar reductieverplichting onder het KP (-20% over de periode 2013-2020) en toezegging ('pledge') onder het klimaatverdrag (-20% in 2020). Naast het uitdragen van een positieve boodschap over de door de EU verwachte extra emissiereducties is er de optie voor afzonderlijke lidstaten om overschotten aan KP rechten te annuleren. Duitsland heeft hiertoe reeds besloten en andere lidstaten gevraagd dit ook te doen. **Besluitvorming over de Nederlandse positie ten aanzien van dit voorstel zal na adequate voorbereiding in de MR plaatsvinden. Daarbij zal worden meegewogen of ook andere EU-landen ertoe bereid blijken te zijn.**

NL ondersteunt ook de aandacht onder werkstroom 2 van de ADP voor verkenning via technische expert bijeenkomsten van mogelijkheden voor verhoging van het pre-2020 ambitieniveau via internationale initiatieven. Deze benadering kan bijdragen aan de formulering van (menu's van) concrete beleidsmaatregelen waaraan landen (samen met andere actoren) zich kunnen committeren om de mondiale mitigatieambitie te verhogen. Nederland steunt een besluit in Lima voor verlenging van het werkprogramma van werkstroom 2 tot Parijs en daarna (tot 2020) en is van opvatting dat deze benadering onderdeel zou moeten worden van een praktisch georiënteerd toekomstig klimaatregime, waarin meer aandacht is voor een mitigatieaanpak gebaseerd op gezamenlijke beleidsmaatregelen en onderkenning en ondersteuning van de rol van niet-statelijke actoren, zoals het bedrijfsleven, steden, en allianties zoals Climate Smart Agriculture ('CSA') en Global Resource Alliance ('GRA').

Klimaatfinanciering

De inzet van NL vindt plaats op basis van de EU positie waarin Nederland zich goed kan vinden. Als in de ADP discussie pre-2020 financieringsdiscussies onverhoopt opkomen dan is de Nederlandse instructie voor de juni 2014 Bonn sessie de leidraad. De Nederlandse visie op klimaatfinanciering en ADP is de volgende.

Nederland is van mening dat in de ADP een ander paradigma voor klimaatfinanciering moet gelden dan nu het geval is. De noodzakelijke transitie naar een koolstofarme, klimaatbestendige wereldeconomie vraagt om doelbewuste en gerichte investeringen en moet primair door marktpartijen zelf worden gedreven. Dit betekent dat op mondiaal niveau de nadruk moet liggen op afspraken over het beprizen van koolstof en het verlagen van subsidies op het gebruik van fossiele brandstoffen om voor betekenisvolle prijsprikkels voor koolstofarme investeringen in alle landen te zorgen. Het 'framework for various approaches' en het initiatief 'market readiness' van de Wereldbank kunnen hierbij als opstap dienen. Tevens staat Nederland voor dat de ADP een modaliteit biedt voor de erkenning van klimaatrelevante investeringen van marktpartijen.

Waar internationale klimaatfinanciering een rol blijft spelen bij transformationele investeringen in bijvoorbeeld de allerarmste landen, zal een breder scala aan bijdragen nodig zijn van alle landen en private partijen zoals bedrijven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties.

Hoewel overeenstemming over de bijdrage per land (contributieschaal) aan de internationale klimaatfinanciering moeilijk te bereiken zal zijn, is Nederland van mening dat landen zoveel mogelijk bij moeten dragen aan de internationale klimaatfinanciering naar rato van hun capaciteit tot bijdragen en hun aandeel in het klimaatprobleem.

Welke landen in aanmerking komen voor internationale klimaatfinanciering zal ook veranderen overeenkomstig de dynamische ontwikkeling van het principe van 'Common But Differentiated Responsibilities and Respective Capabilities'. Dit moet worden opgenomen in nieuwe financieringsmechanismen. Ook zal de vorm waarin een mogelijke bijdrage verstrekt wordt, kunnen veranderen (bijvoorbeeld voor meer geavanceerde ontwikkelingslanden in plaats van schenkingen, concessionele leningen of een risicogarantie op kostendekkende basis).

Nederland is van mening dat informatie over financiering geen deel uit moet maken van de INDC's ook gezien de daarmee samenhangende te verstrekken 'up front information'. Nederland zou zich indien dat noodzakelijk is wel kunnen vinden in een proces waarin *alle* landen kwalitatieve informatie op tafel leggen over hun inspanningen (naar analogie van de huidige 'strategies and approaches'). Daarbij moet voorkomen worden dat ambities die in de review van adaptatie en mitigatie inspanningen worden geformuleerd leiden tot een automatische matching en formulering van een financieel commitment (dat door enkel ontwikkelde landen voldaan zou moeten worden).

Nederland ziet in de onderhandelingen geen grond voor- en zal zich verzetten tegen nieuwe (tussen) doelen pre-2020 (kwalitatieve levels of kwantitatief) voor klimaatfinanciering. In de Nederlandse interpretatie van de tekst van Warschau behouden partijen namelijk het recht om zelf hun opschalingspaden en -doelen in te vullen en zijn daarbij - zowel voor als na 2020 - niet

gebonden aan een ratio publiek-privaat, noch aan voorafgestelde 'levels'. Wij behouden ons het recht voor om onze opschalingspaden en post-2020 klimaatfinanciering zelf in te vullen, in de eerste instantie door de nadruk te leggen op partnerschappen en publieke acties om gemobiliseerde private financiering te meten en te vergroten. Terughoudendheid geldt hierbij voor

1. Uitspraken over onze Europese en/of Nederlandse ('fair') aandeel in de USD 100 miljard. commitment.
2. Gezien de huidige begrotingssystematiek en onze huidige mapping exercities zijn voorgeschreven en verplichtende uitspraken over cijfers of kwalitatieve projecties na 2014 niet acceptabel voor Nederland. Nederland heeft zijn klimaatinzet (prognose) voor 2015 vastgelegd in de HGIS nota 2015. Deze inzet (€340 miljoen publiek en €100 miljoen privaat) kan worden gecommuniceerd tijdens de COP om de NL inzet op klimaatfinanciering te onderstrepen.
3. Nederland zal bij de bespreking van de rapportage van het Groene Klimaat Fonds aan de COP bewaken dat de onafhankelijkheid van het Fonds bewaard wordt.
4. Verzetten tegen oproepen tot financial levels of targets post-2020, alsmede additionele verplichtingen in de ADP, voor landen die alreeds klimaat financieringsverplichtingen zijn aangegaan. Ontwikkelde landen hebben hun collectieve pledge met de USD 100 miljard. commitment afgebakend en verwoord als een committering vanaf 2020 met meerdere opschalingspaden ertoe leidend.

Nederland volgt ten aanzien van financiering wel de EU positie waarin de verbreding van de landen die bij moeten dragen aan klimaatfinanciering en de effectiviteit van de besteding ervan (via versterking van de *enabling environments* in ontwikkelingslanden) centraal staat. Bovenal gaat die visie uit van het feit dat financiering geen doel op zichzelf is maar dat door ombuiging van investeringen landen een transformatie moeten realiseren naar een koolstofarme en klimaatbestendige ontwikkeling.

Adaptatie

Nederland is van mening dat het nieuwe akkoord

- moet bijdragen aan een stevigere erkenning van adaptatie inspanningen van landen,
- praktische instrumenten kan bieden die effectief adaptatiebeleid in landen bevorderen, welke op basis van het nieuwe akkoord via COP besluiten ontwikkeld kunnen worden,
- betere kennisdeling en samenwerking moet stimuleren, en
- moet bijdragen aan een verschuiving van het leidend paradigma in adaptatiebeleid: van enkel het voorkomen van korte termijn kwetsbaarheid naar het bevorderen van lange termijn weerbaarheid.

Een positieve (niet enkel verdedigende) houding van de EU is in het algemeen wenselijk op adaptatie - met nadruk op hoe het UNFCCC proces helpt de effectiviteit van adaptatie in landen te verbeteren. Dit temeer omdat benodigde partners van de EU, zoals de minst ontwikkelde landen, LDCs, Afrika en de associatie van Latijns-Amerikaanse en Caribische Eilanden, AILAC, veel waarde hechten aan adaptatie in een nieuw akkoord. Met een effectieve onderhandelstrategie richting deze landen kan samen tegenwicht geboden worden aan de groep van gelijkgestemde ontwikkelingslanden, LMDC, die adaptatie op een andere manier gebruiken - namelijk om de tweedeling ('firewall') tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden te behouden. Dit kan voorkomen worden.

In Lima liggen het besluit over INDCs en de elementen voor het nieuwe akkoord voor. Wat betreft adaptatie in het INDCs besluit blijft Nederland van mening dat landen bottom-up mogen bepalen wat zij als nationale bijdrage communiceren, maar dat het communiceren van een bijdrage voor adaptatie in het INDC proces voorafgaand aan Parijs niet verplicht is (communicatie over adaptatie wel verplicht via National Communications) en dat de voorziene beoordelingsfase voor mitigatie niet ook voor adaptatie moet gelden. In de nieuwste concepttekst na de Bonn sessie van oktober jl. staat inderdaad dat landen de reikwijdte van hun bijdrage bottom-up bepalen - echter het is nog niet voldoende gewaarborgd dat voorziene acties voor mitigatie voorafgaand aan Parijs niet moeten gelden voor adaptatie. Daarnaast suggereren LMDC landen nog steeds dat de eisen aan INDCs verschillend zijn voor ontwikkelde landen en ontwikkelingslanden, waarbij de laatste groep juist wel verplicht adaptatiebijdragen zou inleveren. Nederland is hier niet voor. In het nieuwe INDC conceptbesluit is voorts nog steeds een Annex met Up Front Information voor adaptatie opgenomen - de gesuggereerde informatie voor adaptatie is niet logisch en kan beter verwijderd worden.

Nederland is van mening dat de EU actief uit moet dragen welke alternatieve processen we wel graag zien voor adaptatie. Tijdens de Bonn sessie in oktober jl. werd hierover gesproken in een informele ADP groep, met als onderwerpen een mondiaal doel, nationale adaptatiedoelen en de institutionele inrichting voor adaptatie. De Nederlandse visie op een mondiaal adaptatiedoel blijft dat via de preambule een mondiale ambitie geformuleerd kan worden om te komen tot een klimaatweerbare wereld - de uitgedragen EU visie sluit hier bij aan. Wat betreft de nationale adaptatiedoelen of plannen is Nederland van mening dat het NAP proces ('National Adaptation Plans') hiervoor niet verkeerd gebruikt moet worden (dat wil zeggen: als proces dat resulteert in een statisch document met adaptatie plan+kosten in plaats van een proces dat adaptatie integreert in nationale planning), dat communicatie over adaptatie sowieso via de National Communications plaatsvindt, en dat de EU open kan staan voor verdere ideeën van andere partijen als deze aansluiten bij het werk van huidige adaptatie instituties zoals het Adaptatie Comité. De bestaande instellingen bieden voldoende mogelijkheden voor verdere adaptatie actie en kunnen helpen te zorgen dat het nieuwe akkoord een adaptatie gereedschapskist bevat die een gunstige omgeving creëert voor samenwerking, actie en investeringen. Deze praktische instrumenten kunnen via COP besluiten (en ook na 2015) ontwikkeld worden, en kunnen variëren van financiering (o.a. met instrumenten die investeringen door de private sector ondersteunen), verzekeringen, specifieke targetting van vrouwen en mannen, instrumenten voor risicoanalyse en risicomanagement, en

mogelijkheden tot het delen van lokale en mondiale kennis (waaronder best practices) en het verzamelen en beschikbaar maken van data.

Nieuwe suggesties van andere partijen bevatten o.a. het idee over een adaptatie register - hier is Nederland niet voor gezien onze voorkeur voor een focus op de effectiviteit van adaptatie (output) in plaats van op de financiële input. Ideeën voor een versterkte monitoring en evaluatie van adaptatie sluiten wel aan bij onze visie. De EU heeft in Bonn het idee ingebracht om via COP-besluiten mijlpalen voor adaptatie vast te stellen waar alle landen naar toe werken, aan dit idee kan in Lima verder gewerkt worden samen met andere landen.

2. Krachtenveld

Tijdens de Asia-Pacific Economic Cooperation-top in Beijing hebben de VS en China een gezamenlijke aankondiging gedaan om hun emissies te reduceren c.q. te beperken. Dat is een belangrijk signaal voor de mondiale klimaatonderhandelingen: deze twee grootste vervuilers zijn samen verantwoordelijk voor meer dan 40% van de wereldwijde CO2 emissies en hebben de status quo van het op elkaar wachten met deze gezamenlijke aankondiging doorbroken.

De aangekondigde doelen zullen waarschijnlijk de hoofdinzet vormen van de Intended Nationally Determined Contributions van [redacted]. Daarmee liggen met de EU-inzet op tenminste 40% reductie in 2030 (Europese Raad oktober) de kaarten van de belangrijkste spelers nu op tafel en wordt het momentum richting een akkoord in Parijs vastgehouden.

Van invloed op dat momentum zal ook de opbrengst van de initiële kapitalisatie van het Groene Klimaatfonds zijn. De door de [redacted] aangekondigde bijdrage van 3 miljard dollar draagt daar positief aan bij maar ook de bijdrage van Nederland van 100 miljoen krijgt de nodige waardering.

De G20 verklaring van november 2014 bevat – ondanks [redacted] – een stevige paragraaf over klimaatverandering ter ondersteuning van een succesvolle uitkomst van Parijs.

Het voornaamste obstakel in de totstandkoming van een mondiaal klimaatakkoord waar alle landen aan meedoen blijft de huidige differentiatie, het strikte onderscheid dat in het klimaatverdrag en het Kyoto-protocol wordt gemaakt tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden. Zolang die scheiding – de zogenaamde 'firewall' – gehandhaafd blijft en alleen van de ontwikkelde landen (zoals in 1992 benoemd) verplichte inspanningen verwacht worden, zal een mondiaal akkoord met brede participatie niet tot stand komen. Sinds 1992 zijn een aantal van die ontwikkelingslanden – zoals [redacted] en andere – immers opkomende economieën en grote uitstoters geworden. In de onderhandelingen is de tegenstelling inmiddels niet meer zo duidelijk verdeeld in ontwikkelde en ontwikkelingslanden. Veel van de minst ontwikkelde en meest kwetsbare ontwikkelingslanden verwachten ook van de grote opkomende economieën en olieproducerende ontwikkelingslanden dat zij hun verantwoordelijkheid nemen. Ook alle ontwikkelingslanden die lid zijn van de Cartagena Dialoog vinden dat de 'firewall' geslecht moet worden. Het is daarom hoopgevend dat enkele van die grote opkomende economieën – [redacted] – tijdens de laatste ambtelijke onderhandelingsronde in oktober 2014 erkenden dat de bestaande differentiatie in het nieuwe akkoord niet houdbaar is.

Er is echter ook nog steeds een zeer vocale groep ontwikkelingslanden, de Likeminded Developing Countries Group met o.a. [redacted] die voor alles inzet op het in stand houden van de 'firewall'.

3. Ad Hoc Working Group Durban Platform (ADP)

3.1. Werkstroom 1: 2015 Akkoord

Relevante Agenda item

ADP 3a Matters related to paragraphs 2 to 6

Algemene Inzet 2015 Akkoord

De Partijen bij het Klimaatverdrag hebben eerder met elkaar afgesproken dat de opwarming van de aarde beperkt moet blijven tot gemiddeld maximaal 2 graden Celsius ten opzichte van het pre-industriële tijdperk. Hiervoor zou de piek van de emissies van broeikasgassen rond 2020 moeten liggen en de emissies daarna moeten worden teruggebracht tot ongeveer het huidige niveau in 2030 en worden gehalveerd in 2050 ten opzichte van 1990. Volgens het laatste inzicht van IPCC in haar Vijfde Assessment Rapport (AR5) dienen de (netto) emissies van broeikasgassen voor het einde van deze eeuw tot rond of beneden nul te worden teruggebracht voor het bereiken van de twee graden doelstelling. Nederland onderkent het belang van een mondiale lange termijn emissiedoelstelling, maar geeft - gegeven de ervaringen in Kopenhagen - de voorkeur aan het overeenkomen van een gemeenschappelijk streven naar klimaatneutraliteit (als complement van klimaatweerbaarheid). Voordeel van dit concept is dat het een lange termijn perspectief biedt aan alle actoren, niet alleen landen.

Aan de nieuwe overeenkomst moeten zoveel mogelijk partijen en in elk geval alle grote uitstoters zich kunnen verbinden/committeren. De juridische vorm van de nieuwe overeenkomst moet die brede participatie en een brede diversiteit van acties en aanpassing aan nationale omstandigheden (economisch, juridisch etc.) mogelijk maken. Het inzetten op afspraken in alleen juridisch bindende vorm en/of te rigide nalevingbepalingen kan een barrière zijn voor brede participatie. Daarom streeft Nederland naar een zo bindend mogelijk akkoord, maar kan het instemmen met een bindend kernakkoord en niet-bindende mitigatieafspraken indien dat brede participatie verzekert. Wat betreft de vastlegging van afspraken ziet Nederland het meeste perspectief in nationale 'schedules', als een flexibel en transparant instrument voor de vastlegging van de diverse bijdragen van landen. Nederland is voorstander van een verplichting tot borging van internationale mitigatieafspraken via het omzetten daarvan in nationale wet- en regelgeving. Ten aanzien van de naleving van afspraken ziet Nederland, gezien de ervaringen met het Kyoto-protocol, meer in een nalevingregime dat is gebaseerd op transparantie, incentives, vroegtijdige signalering en ondersteuning bij implementatie dan op sancties.

Nederland zet zich in voor structurele en actieve betrokkenheid van relevante stakeholders, zoals de private sector, die in het nieuwe klimaatregime een belangrijk deel van de oplossing zullen moeten bieden, zowel bij mitigatie als adaptatie.

Nederland heeft in de EU de rol van aanjager ten aanzien van gendergelijkheid en gendersensitiviteit als belangrijke voorwaarden voor effectiviteit van klimaatbeleid op zich genomen.

Specifieke punten

Mitigatie

De Nederlandse inzet ten aanzien van mitigatieafspraken voor na 2020 is dat het nieuwe juridisch instrument ruimte biedt aan een diversiteit aan mitigatiebijdragen van zowel landen als andere actoren, dat het aansluit bij de wijze waarop deze willen bijdragen en daarmee maximale deelname bevordert. Door het centraal stellen van koolstofarme ontwikkelingsstrategieën ('Low-Emission Development Strategies', 'LEDS') wordt gezorgd voor een lang-termijn perspectief voor de bijdragen van landen en daarnaast aangesloten bij wat partijen zelf ambiëren en een gedeelde uitdaging vormt voor alle landen.

Het nieuwe instrument dient de bestaande tweedeling tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden te doorbreken op basis van een dynamische interpretatie van het principe van 'Common but Differentiated Responsibilities and Respective Capabilities' ('CBDR/RC') in het Klimaatverdrag en een differentiatie van bijdragen op basis van mitigatiecapaciteiten van landen en nationale omstandigheden mogelijk te maken. Het in Warschau overeengekomen concept van 'nationaal bepaalde bijdragen' biedt een goede basis om te komen tot een flexibele en dynamische benadering van het CBDR/RC beginsel en een benadering die een brede diversiteit aan type inspanningen en afspraken mogelijk maakt. Voor een effectief regime zouden alle ontwikkelde landen en grote economieën in elk geval economie brede mitigatieverplichtingen op zich moeten nemen, maar voor andere landen moeten verschillende bijdragen mogelijk zijn. De mitigatiebijdragen van landen dienen dynamisch mee te groeien met hun veranderende mitigatiecapaciteiten en nationale omstandigheden en uiteindelijk dienen alle landen te komen tot economie brede mitigatieverplichtingen. De verplichtingen die landen op zich nemen zouden op een transparante en flexibele wijze moeten worden vastgelegd, die eenvoudige opwaartse bijstelling mogelijk maakt.

De inzet van de EU en Nederland is om in Lima een besluit te nemen over informatievereisten voor het indienen van beoogde nationaal bepaalde bijdrage (INDC) door landen, en over hoe het proces van beoordeling van deze bijdragen eruit gaat zien. Daarbij zouden Partijen de volgende zaken overeen moeten komen:

- Wat de reikwijdte van INDCs is en hoe de tijdslijn en het proces van indienen en beoordeling van verschillende type bijdragen worden gedifferentieerd;
- Wat de tijdshorizon van nieuw mitigatieafspraken wordt (2025, 2030 of combi);
- Welke *ex ante* informatie bij de voorgestelde mitigatietoezeggingen dient te worden geleverd ten behoeve van transparantie, vergelijkbaarheid en beoordeling van het ambitieniveau; en

- Dat er een internationaal beoordelingsproces zal plaatsvinden van de voorgestelde mitigatiebijdragen alvorens ze worden ingeschreven in de nieuwe overeenkomst en hoe dit proces zal worden ingericht.

Het beoordelingsproces zelf zal moeten bestaan uit enerzijds een beoordeling van het geaggregeerde ambitieniveau in relatie tot wat voor het binnen bereik houden van de twee gradendoelstelling nodig is en anderzijds een beoordeling van de transparantie en redelijkheid van door landen voorgestelde bijdragen. De eerste beoordeling zou vooral technisch van aard moeten zijn; de tweede beoordeling is vooral een politiek proces waar Partijen elkaar dienen te kunnen bevragen en verheldering dienen te bieden. Voor de beoordeling van de bijdragen ziet Nederland ook een rol voor processen buiten de UNFCCC – zoals analyses door kennisinstellingen – van de toereikendheid/vergelijkbaarheid van de voorgestelde bijdragen en besprekingen in andere politieke fora – zoals de G20 – van de redelijkheid van de voorgestelde bijdragen.

Naast dit besluit over INDCs zou in Lima ook meer overeenstemming moeten worden bereikt over de elementen van de 2015 overeenkomst voor mitigatie:

- een nieuwe basis voor een dynamische differentiatie van mitigatiebijdragen van landen die een voorzetting van de tweedeling tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden in het 2015 akkoord voorkomt en principes formuleert voor progressie in de toekomstige bijdragen van landen;
- het komen tot een minimum set van accounting regels, met name voor het meerekenen van landgebruikemissies en voor het gebruik van offsets en handel in emissiekredieten;
- de cyclus voor regelmatige evaluatie en herziening van mitigatiebijdragen van landen, inclusief de lengte van afsprakenperiodes en een wijze van aanpassing van afspraken die flexibel en dynamisch is (geen ratificatieverplichte) en een continue aanscherping waarborgt;
- onderkenning van het belang van werkstroom 2 voor het toekomstige klimaatregime, met name de sectorale en thematische georiënteerde technische verkenning van beleidsopties ten behoeve van versterking van internationale coöperatieve actie, en erkenning van de rol en het belang van ondersteuning van de bijdragen van niet-statelijke actoren daarbij.
- erkenning van de inzichten van het IPCC AR5 rapport, met name voor wat betreft de kosten van uitstel van mitigatie en de noodzaak om te komen tot netto nul emissies voor het einde van deze eeuw c.q. klimaatneutraliteit voor het beperken van de mondiale temperatuurstijging tot 2 graden of minder.

Achtergrond

Sinds de start van de onderhandelingen in de ADP over mitigatie is zowel inhoudelijk als procesmatig vooruitgang geboekt. Inhoudelijk is er sprake van een toenemende convergentie in het denken van veel landen over hoe een balans te vinden tussen voldoende mitigatieambitie, een eerlijke bijdrage van landen en het rekening houden met verschillende nationale omstandigheden. Dat zou kunnen via een zogenaamde hybride benadering. Daarbij is het in eerste instantie aan landen zelf om aan te geven welke bijdrage zij willen leveren, maar waarbij er wel gezamenlijke regels worden afgesproken voor *ex ante* helderheid over de formulering van verplichtingen en voor *ex post* helderheid over het nakomen daarvan (rekenregels). En er dient een vorm van beoordeling van de beoogde bijdragen plaats te vinden alvorens ze onderdeel worden van het 2015 klimaatakkoord. Bij die beoordeling zou zowel gekeken moeten worden naar de transparantie van voorgestelde bijdragen, adequaatheid van het collectieve ambitieniveau (effectiviteit), als naar hoe inspanningen van landen zich tot elkaar verhouden (vergelijkbaarheid en redelijkheid). Over deze INDC aanpak is in Warschau overeenstemming bereikt, maar er bestaat met name bij de Like-Minded Developing Countries (LMDC) nog veel weerstand tegen het beoogde beoordelingsproces. Essentieel voor het succes van deze aanpak is dat landen hun beoogde bijdragen vroegtijdig in 2015 indienen.

Inmiddels hebben een aantal grote landen toegezegd reeds in het eerste kwartaal van 2015 met hun INDC te komen, incl. de [redacted] Anderen, waaronder China, denken dat voor de zomer te doen. Ten aanzien van het beoordelingsproces zelf lopen ideeën van partijen nog sterk uiteen. Van de kant van de Afrikaanse landen is voorgesteld om een Equity Reference Framework te formuleren met indicatoren op basis waarvan het verwachtingsniveau van nationaal voorgestelde bijdragen kunnen worden geformuleerd en getoetst. Tegen een formeel gebruik van gelijkheidsindicatoren bestaan echter zowel bij de ontwikkelde landen (met name de Umbrella groep landen) als ontwikkelingslanden (grote bezwaren. Door de EU is voorgesteld dat landen bij het voorstellen van hun bijdrage kunnen zelf aangeven op basis van welke indicatoren zij deze hebben geformuleerd.

Ook over de organisatie van het proces bestaan nog grote verschillen van inzicht, uiteenlopend van een onafhankelijk beoordeling (African Group) tot een vraag- en antwoord sessie (veel Umbrella groep landen). Tegenover deze convergentie in het denken van veel ontwikkelde en ontwikkelingslanden rond een hybride benadering staat tegelijkertijd blijvend verzet bij met name de LMDC's, waaronder [redacted] tegen het loslaten van de tweedeling tussen Annex I en Niet-Annex I landen en tegen een dynamische interpretatie van de Verdragsprincipes te zijn (met name het CBDR/RC beginsel). Ze wijzen daarmee post-2020 mitigatieverplichtingen voor alle landen af en zien als doelstelling voor het 2015 akkoord de versterkte implementatie van de Verdragsafspraken. Ook leggen zij een sterke koppeling tussen werkstroom 1 en werkstroom 2 door een 2015 overeenkomst voor na 2020 afhankelijk te maken van verhoging van het ambitieniveau van de ontwikkelde landen vóór 2020 op het gebied van mitigatie en (financiële) middelen (Means of Implementation). Binnen de BASIC landen lijkt echter in toenemende mate verdeeldheid te ontstaan rond het vasthouden aan de tweedeling tussen Annex I en Niet-Annex I landen. Tijdens de laatste onderhandelings sessie in Bonn werd met name door Brazilië en Zuid

Afrika aangeven die los te willen laten en te komen tot een alternatief dat tegelijkertijd meer waarborgen biedt voor voldoende ambitieuze mitigatiebijdragen.

Flexibele rekenregels

Voor post-2020 mitigatieafspraken is de inzet van Nederland om te komen tot een transparant, multilateraal, maar flexibel systeem van rekenregels.

- Deze 'core set' van gemeenschappelijke rekenregels zou zich vooral moeten richten op transparantie (een minimum vereiste voor milieu-integriteit voor alle landen) en vergelijkbaarheid (belangrijk voor de politieke beoordeling van inspanningen tussen vergelijkbare landen).
- Voor het meerekenen van LULUCF en emissiekredieten van marktmechanismen zouden meer 'opt-ins' kunnen worden gecreëerd, waarbij aan rechten, zoals de mogelijkheid van multilaterale emissiehandel of het verkrijgen van vrij verhandelbare emissiekredieten, de verplichting van extra rekenregels wordt gekoppeld.
- De inzet voor Lima is om via de discussie over ex ante informatie vereisten voor de indiening van post-2020 mitigatietoezeggingen te komen tot een gemeenschappelijk systeem van meten, rapportage, verifiëren en rekenregels dat meer is gericht op type verplichtingen en de keuze voor het gebruik van marktmechanismen dan het onderscheid tussen Annex I en niet-Annex I.

Achtergrond

Ook wat betreft transparantie en milieu-integriteit lijkt er sprake te zijn van convergentie rond de noodzaak van een gemeenschappelijk systeem van meten, rapportage en verifiëren en rekenregels voortbouwend op de in Cancun reeds gemaakte afspraken. Het is opmerkelijk dat ook de Verenigde Staten expliciet aangeeft dat er gemeenschappelijke rekenregels nodig zijn. In lijn met het Nederlandse denken gaf Nieuw Zeeland aan dat bij rekenregels gekeken zou moeten worden naar de mogelijkheid van opt-in en op-out mogelijkheden, waarbij aan rechten, zoals de mogelijkheid van multilaterale emissiehandel of het verkrijgen van vrij verhandelbare emissiekredieten, de acceptatie van extra rekenregels wordt gekoppeld.

Marktmechanismen

NL zet in op de ontwikkeling van nieuwe, flexibele en kosteneffectieve marktmechanismen en de integratie van bestaande marktmechanismen in deze nieuwe marktmechanismen. Naast centrale uitgifte van emissiekredieten op basis van multilaterale mechanismen, zoals CDM, zal er in toenemende mate sprake zijn van decentrale uitgifte en erkenning van emissierechten/kredieten op basis van nationale, regionale en/of sectorale marktmechanismen ("Framework for Various Approaches"). NL zet daarom in op internationale uitwisseling van (de)centraal uitgegeven emissierechten, zodat emissiereducties op de meest kosteneffectieve wijze gerealiseerd kunnen

worden. Om de milieu-integriteit en de transparantie van de koolstofmarkt te waarborgen is een systeem van kwaliteitsborging van decentrale eenheden gewenst. Daarom zet Nederland in op het in de mitigatieafspraken zo zeker mogelijk stellen dat bij het gebruik van uit (de)centrale marktmechanismen afkomstige emissierechten, deze emissierechten voor NL een voldoende milieu-integriteit zullen hebben.

Zie verder de instructie voor de agenda items van de subsidiaire lichamen over dit onderwerp.

Adaptatie

Zie hierover de tekst bij de Nederlandse inzet in kernpunten.

Financiering

Nederland is van mening dat in de ADP een ander paradigma voor klimaatfinanciering moet gelden dan nu het geval is. De noodzakelijke transitie naar een koolstofarme, klimaatbestendige wereldeconomie vraagt om doelbewuste en gerichte investeringen en moet primair door marktpartijen zelf worden gedreven. Dit betekent dat op mondiaal niveau de nadruk moet liggen op afspraken over het beprijzen van koolstof en het verlagen van subsidies op het gebruik van fossiele brandstoffen om voor betekenisvolle prijsprikkels voor koolstofarme investeringen in alle landen te zorgen. Het 'framework for various approaches' en het initiatief 'market readiness' van de Wereldbank kunnen hierbij als opstap dienen. Tevens staat Nederland voor dat het ADP een modaliteit biedt voor de erkenning van klimaat relevante investeringen van marktpartijen.

Waar internationale klimaatfinanciering een rol blijft spelen bij transformationele investeringen in bijvoorbeeld de allerarmste landen, zal een breder scala aan bijdragen nodig zijn van alle landen en private partijen zoals bedrijven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties.

Hoewel overeenstemming over de bijdrage per land (contributieschaal) aan de internationale klimaatfinanciering moeilijk te bereiken zal zijn, is Nederland van mening dat landen zoveel mogelijk bij moeten dragen aan de internationale klimaatfinanciering naar rato van hun capaciteit tot bijdragen en hun aandeel in het klimaatprobleem.

Welke landen in aanmerking komen voor internationale klimaatfinanciering zal ook veranderen overeenkomstig de dynamische ontwikkeling van het CBDR/RC beginsel. Dit moet worden opgenomen in nieuwe financieringsmechanismen. Ook zal de vorm waarin een mogelijke bijdrage verstrekt wordt, kunnen veranderen (bijvoorbeeld in plaats van schenkingen een risico garantie op kostendekkende basis).

Nederland ziet in de onderhandelingen geen grond voor- en zal zich verzetten tegen middellange termijn doelen (kwalitatieve levels of kwantitatief) voor klimaatfinanciering tussen nu en 2020.

3.2 Werkstroom 2: Pre-2020 Mitigatie ambitie

Relevante agenda item

ADP 3b Matters related to paragraphs 7 and 8

Algemene lijn

Nederland is voor het verhogen van het ambitieniveau in de periode tot 2020 om de twee graden doelstelling binnen bereik te houden. Dit kan gebeuren via een aanscherping van de bestaande toezeggingen in 2014, via het uitlokken van toezeggingen van landen die dat nog niet hebben gedaan en via ondersteuning van/deelname in additionele Internationale Initiatieven.

In haar submitssie onder het KP heeft de EU eerder aangegeven dat zij naar verwachting tot 2020 een grotere reductie zal realiseren dan haar reductieverplichting onder het KP (-20% over de periode 2013-2020) en toezegging ('pledge') onder het klimaatverdrag (-20% in 2020). Naast het uitdragen van een positieve boodschap over de door de EU verwachte extra emissiereducties is er de optie voor afzonderlijke lidstaten om overschotten aan KP rechten te annuleren. Duitsland heeft hiertoe reeds besloten en andere lidstaten gevraagd dit ook te doen. **Besluitvorming over de Nederlandse positie ten aanzien van dit voorstel zal na adequate voorbereiding in de MR plaatsvinden. Daarbij zal worden meegewogen** of ook andere EU-landen ertoe bereid blijken te zijn. NL ondersteunt ook de aandacht onder werkstroom 2 van de ADP voor mogelijkheden voor verhoging van het pre-2020 ambitieniveau via Internationale Initiatieven. De benadering dient bij te dragen aan de formulering van (menu's van) concrete beleidsmaatregelen waaraan landen (samen met andere actoren) zich kunnen committeren om de mondiale mitigatieambitie te verhogen. Deze benadering kan daarnaast ook onderdeel worden van een praktisch georiënteerd toekomstig klimaatregime, waarin meer aandacht is voor een mitigatieaanpak gebaseerd op gezamenlijke beleidsmaatregelen en onderkenning en ondersteuning van de rol van niet-statelijke actoren, zoals het bedrijfsleven en steden. Wat betreft de additionele initiatieven zet NL met name in op interstatelijke samenwerking bij de aanpak van F-gassen en op versterking van REDD+, naast ondersteuning via erkenning van initiatieven van niet-statelijke actoren, zoals het 'Wedging the Gap'- initiatief van Ecofys, of beide, zoals gebeurt in de 'Climate and Clean Air Coalition', 'CCAC', als het gaat om het beperken van emissies van 'Short Lived Climate Forcers', 'SLCF'.

Specifiek punten

Ook in Lima zullen de Technical Expert Meetings ('TEMs') worden voortgezet, deze keer in het bijzonder gericht op de mogelijke bijdragen van de aanpak van niet-CO2 broeikasgassen, waaronder F-gassen, en Carbon Capture and Storage (CCS). Op beide onderwerpen heeft Nederland veel expertise en ervaring in huis. Dit geldt ook voor methaan (CH₄) en nitraat (N₂O) in

de landbouw. Het programma van de TEMs is nog niet duidelijk, maar Nederland zal trachten om op beide onderwerpen nationale experts te laten deelnemen.

Achtergrond

In Lima zal een besluit moeten worden genomen over de voorzetting van WS2 in 2015 en daarna (mogelijk tot 2020). Ter voorbereiding van de onderhandelingen daarover heeft informeel reeds een gedachtewisseling tussen constructieve partijen in de zogenaamde 'Friends of WS2 group' plaatsgevonden. De meeste partijen lijken voor een voorzetting van het werkprogramma van werkstroom 2 en het TEM proces in 2015 en daarna, maar tegelijkertijd gaan er stemmen op voor verbreding van het werkprogramma naar andere terreinen.

Nederland ondersteunt het voortzetten van het werkprogramma van werkstroom 2 tot Parijs en daarna tot 2020, gebaseerd op enerzijds het TEM proces en anderzijds ministeriele bespreking van mogelijkheden voor verhoging van het ambitieniveau van alle landen en van de voortgang in committering door landen en andere actoren tot het additionele actie. De focus van werkstroom 2 dient daarbij gericht te blijven op het dichteren van het mitigatiegap; zij het met ruimte voor nevenbaten voor adaptatie en ondersteuning van mitigatie actie in ontwikkelingslanden. Wat betreft de wens van met name de LMDC's om onder werkstroom 2 naast mitigatie ook naar beleidstekorten voor de andere bouwstenen (adaptatie, financiering, technologie etc.) te gaan kijken, is Nederland tegen het starten van nieuwe activiteiten. Het in de tekst van de co-voorzitters voorgestelde forum is alleen acceptabel indien het een duidelijke focus op mitigatie krijgt en hooguit dient voor terugrapportage en reflectie op de voortgang in andere reeds afgesproken werkprocessen.

De inzet van Nederland is om te komen tot een meer structurele inbedding van het WS2 proces in het nieuwe klimaatregime, als een instrument om bottom-up tot verhoging van het pre-2020 en post-2020 ambitieniveau te komen, de implementatie van mitigatieafspraken te bevorderen en een concrete manier om niet-staatelijke actoren, zoals de private sector en lokale overheden, en externe expertorganisaties meer bij de aanpak van het klimaatvraagstuk te betrekken. Daartoe zou in de 2015 overeenkomst minimaal de rol van niet-staatelijke actoren moeten worden onderkent, de basis moeten worden gelegd voor een structurele policy-stakeholder dialoog, inclusief op hoog niveau, en ondersteuning van niet-staatelijke actoren moeten worden vastgelegd. Invulling van de betrokkenheid en ondersteuning van niet-staatelijke actoren kan vervolgens via COP besluiten plaatsvinden.

Er zijn voorstellen voor een meer actieve betrokkenheid van UNFCCC organen zoals het Technology Executive Committee ('TEC') en het Climate Technology and Network ('CTCN') en van internationale expertorganisaties, en voor het creëren van een web-based portal over de verschillende internationale coöperatieve initiatieven. Nederland kan een dergelijke praktische aanpak steunen mits gebaseerd op benutting van bestaande structuren, het niet leidt tot een inperking van de vrijheid van externe initiatieven, tot een grote budgettaire last voor de UNFCCC begroting, en het niet leidt tot voor algemene discussie over financiële ondersteuning van

ontwikkelingslanden pre-2020 en nieuwe "matching" mechanismen voor de financiering van de nationally appropriate mitigation actions (NAMA's).

In Lima zal ook een ministeriele sessie over werkstroom 2 plaatsvinden. Daar zal onder meer gesproken worden over de tijdens de TEMs geïdentificeerde concrete beleidsmaatregelen (inclusief mogelijkheden voor ondersteuning) voor verhoging van het pre-2020 ambitieniveau op verschillende terreinen. Deze bijeenkomst zal moeten worden benut om het politiek momentum van de Ban Ki-Moon top vast te houden en het belang van internationale coöperatieve initiatieven en de grote rol van niet-statelijke actoren daarbij te bevestigen.

Ten aanzien van de door [redacted] gedane voorstellen voor verhoging van het pre-2020 ambitieniveau staat Nederland open voor vrijwillige annulering van CERs (mits duidelijk is dat hierbij dubbelrekeningen worden vermeden), maar ziet zij niets in het voorstel voor de inzet van vroegtijdige (pre-2020) reducties voor het nakomen van post-2020 reducties omdat de milieu-integriteit daarvan door het ontbreken van de benodigde rekenregels erg twijfelachtig is.

4. Subsidiarre organen – SBSTA en SBI

4.1. Review

Relevante agenda items

COP 9 The 2013-2015 review

SBI 15 The 2013-2015 review

SBSTA 8(c) Matters relating to science and review: The 2013-2015 review

Algemene lin

De constructieve en efficiënte wijze waarop de Review tot nu toe werd uitgevoerd, i.h.b. de gestructureerde expert dialogen ("SED"), dient te worden voortgezet. Ook de betrokkenheid van de IPCC en andere experts dient te worden gecontinueerd. De review moet gericht blijven op de beoordeling van de toereikendheid van de lange termijn mondiale doelstelling van minder dan twee graden Celsius ten opzichte van het pre-Industriële temperaturen en de vooruitgang bij de verwezenlijking daarvan.

De uitkomsten moeten ondersteunend zijn aan het werk van de ADP, en dragen bij aan vergroting van het ambitieniveau van partijen.

Specifieke punten

Nederland wil

- dat de Review op een evenwichtige wijze wordt voortgezet;
- dat de nodige voorbereidingen getroffen zullen worden om tijdens de voorjaarssessie van de ADP in 2015 de IPCC AR5 resultaten te bespreken.
- vastlegging van resultaten in 2014 en een besluit over volgende stappen met het oog op de versterking en afronding van de review in 2015.

Achtergrond

In Cancun (COP16) is besloten tot een Review van de lange termijn doelstelling voor beperking van de mondiale temperatuurstijging tot twee graden Celsius (incl. de mogelijkheid van een doelstelling van 1,5 graad Celsius) en de vraag in hoeverre actie onder het Klimaatverdrag daar toereikend voor is. De Review is in 2013 begonnen en zal worden afgerond in 2015 en wordt gehouden onder de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van SBSTA en SBI. Daarvoor is een gezamenlijke SBSTA en SBI contactgroep ingesteld. Conform de tijdens COP18 (Doha) gemaakte afspraken, wordt die contactgroep op haar beurt ondersteund door een gestructureerde expert dialoog voor de beoordeling van relevante technische en wetenschappelijke informatie. In Warschau vond de eerste expert workshop plaats. De Review werd dit jaar voortgezet tijdens de juni sessie van de SBs en

wordt gecontinueerd in Lima. Tijdens de juni sessie, waar ook IPCC experts bij aanwezig waren, zijn inhoudelijke discussies gevoerd over de rapporten van de IPCC Working Groups I en II en is afgesproken het IPCC AR5 synthese rapport, dat in november gepresenteerd zou moeten worden, begin 2015 zal worden besproken.

4.2 Mitigatie: Pre-2020 mitigatie toezeggingen (Kopenhagen/Cancun 'pledges')

Relevante agenda items:

- SBI 5** Work programme to further the understanding of the diversity of nationally appropriate mitigation actions
- SBSTA 13** Work programme on clarification of quantified economy-wide emission reduction targets of developed country Parties

Algemene lijn

De inzet van het werkprogramma onder SBI (ontwikkelingslanden) en SBSTA (ontwikkelde landen) ten behoeve van verheldering van de pre-2020 ('Kopenhagen') *pledges* is wat Nederland betreft met name gelegen in de vermindering van de onzekerheid over de milieueffectiviteit van veel 'pledges', met name van ontwikkelingslanden, maar ook van ontwikkelde landen die geen tweede verplichtingenperiode onder het Kyoto-protocol op zich nemen (zoals [REDACTED]), en onderbouwing van de noodzaak en het nut van 'upfront information' voor nieuwe post-2020 bijdragen, met het oog op de ontwikkeling van gemeenschappelijke rekenregels voor verschillende typen commitments.

Beide werkprogramma's lopen dit jaar af en in Lima dienen conclusies te worden bereikt. Deze zullen naar verwachting maar beperkt inhoudelijk van karakter zijn. Mogelijk komen er voorstellen voor voortzetting van deze werkprogramma's. Nederland preferereert het afsluiten van deze werkprogramma's, aangezien het monitoren van de implementatie van de pre-2020 pledges via de overeengekomen tweejaarlijkse rapportages kan plaatsvinden, discussie over rekenregels zich beter kunnen richten op de toekomst onder werkstroom 1 van de ADP en discussies over verhoging van pre-2020 ambitie beter in werkstroom 2 van de ADP kunnen plaatsvinden.

Wat betreft 'Scientific, technical and socio-economic aspects of mitigation of climate change' is de Nederlandse inzet om dit agendapunt te benutten om tot meer concrete bespreking van de noodzaak en mogelijkheden voor versterking van de mitigatie in alle landen te komen. Het biedt met name een kans om nieuwe inzichten van het IPCC AR5 WG III rapport te bespreken. Tegelijkertijd heeft het geen zin veel tijd aan dit agendapunt te besteden indien andere partijen een constructieve discussie in de weg blijken te staan.

Achtergrond

Tijdens COP 16 (Cancun, 2010) is besloten om onder AWG-LCA ('Ad Hoc Working Group on Long-term Cooperative Action') te komen tot een verheldering van de door de ontwikkelde en ontwikkelingslanden gedane mitigatietoezeggingen tot 2020. In Doha (COP 18) is bij het afsluiten van de AWG-LCA besloten om het proces van verheldering van de toezeggingen onder de SBs voort te zetten, zij het geschieden: de 'pledges' van ontwikkelde landen onder de SBSTA en die van ontwikkelingslanden onder de SBI. Dit proces was gewenst om meer duidelijkheid te krijgen over hoe ontwikkelde landen die niet mee doen aan de tweede verplichtingenperiode onder het Kyoto-protocol hun pledges gaan invullen en om meer inzicht te krijgen in de NAMAs van

ontwikkelingslanden. Deze laatste zijn erg divers en bevatten nog veel onzekerheden wat betreft hun bijdrage aan emissiereducties.

Door het ontbreken van een vastgestelde SBI agenda kon vorig jaar voor Warschau niet gesproken worden over verheldering van de 'pledges' van ontwikkelingslanden (NAMAs). Dit heeft gezorgd voor een onbalans in de behandeling van de 'pledges' van de ontwikkelde en ontwikkelingslanden en zijn onder de SBSTA ook nog geen inhoudelijke conclusies bereikt over het werkprogramma voor verheldering van de 'pledges' van de ontwikkelde landen. In Bonn dit jaar is vooral onderhandeld over mogelijke conclusies ter afronding van het proces in Lima. Het bereiken van inhoudelijke conclusies wordt gehinderd door het feit dat partijen verschillende motieven hebben bij het werkprogramma. Voor de meeste Umbrella groep landen gaat het alleen om verheldering en niet om harmonisatie van rekenregels en dient het werkprogramma onder de SBs vooral om meer inzicht te krijgen in de 'pledges' van ontwikkelingslanden. De EU en ontwikkelingslanden beoogden naast verheldering ook te werken aan harmonisatie van rekenregels voor ontwikkelde landen, terwijl ontwikkelingslanden met het programma ook het ambitieniveau van de pledges van ontwikkelde landen willen bespreken. De ontwikkelingslanden, maar ook de EU, hopen dat het werk onder het SB werkprogramma bijdraagt aan de discussie over rekenregels in de ADP in zowel pre-2020 als post-2020 afspraken.

Het agendapunt "Scientific, technical and socio-economic aspects of mitigation of climate change" is oorspronkelijk gecreëerd voor de behandeling van het IPCC Third Assessment Report ("TAR"). SBSTA 23 (2005) startte een serie mitigatie workshop voor de uitwisseling van informatie over ervaringen en standpunten over praktische mogelijkheden en oplossingen voor de implementatie van het Verdrag. Dit programma werd *de facto* afgesloten tijdens SBSTA 28 (2008). Sindsdien is verschillende keren met weinig succes getracht te komen tot overeenstemming over wat onder dit agendapunt verder te bespreken en het agendapunt steeds weer vooruitgeschoven. Tijdens SBSTA 38 (2013) stelden [redacted] voor het agendapunt te gebruiken voor discussies over IPCC AR5 resultaten. Hoewel de vrees bestaat dat van een constructieve bespreking van IPCC AR5 geen sprake kan zijn, staat Nederland open voor het gebruik van dit agendapunt daarvoor in 2015.

4.3 Marktmechanismen

Relevante agenda items

- ADP 3a** Matters related to paragraphs 2 to 6
- CMP 4** Issues relating to the clean development mechanism
- 5** Issues relating to joint implementation
- SBI 6** Matters relating to mechanisms under the Kyoto Protocol
- SBSTA 12** Market and non-market mechanisms under the Convention

Algemene lln

Om op zo kosteneffectief mogelijke wijze de klimaatdoelstellingen te realiseren zal Nederland zich inzetten op het in stand houden van bestaande mechanismen en op de ontwikkeling van nieuwe mechanismen.

Nederland zet in op het zo snel als redelijkerwijs mogelijk operationaliseren van flexibele, aantrekkelijke en kosteneffectieve nieuwe marktmechanismen (NMM), maar de inwerkingtreding voor 2020 zal mede moeten worden afgewogen tegen de vereiste van voldoende vraag. Gezien de sterke samenhang met de NMM is een goede afstemming van het denken over nieuwe marktmechanismen en (nieuwe) rekenregels essentieel.

Naast centrale uitgifte van emissierechten op basis van multilaterale mechanismen, zoals het CDM en de NMM, zal er in toenemende mate sprake zijn van decentrale uitgifte van emissierechten/kredieten op basis van nationale, regionale en/of sectorale marktmechanismen. Om internationale uitwisseling van emissiereductie-eenheden mogelijk te maken en de milieu-integriteit van de koolstofmarkt te waarborgen is een systeem van kwaliteitsborging van decentrale eenheden gewenst.

Daarom ondersteunt Nederland parallel aan het nieuwe multilaterale marktmechanisme de verdere ontwikkeling van het 'Framework for Various Approaches' (FVA) dat een belangrijk onderdeel van de toolbox van een nieuw instrument kan worden. De focus ligt daarbij op het waarborgen van de milieu-integriteit en transparantie wanneer ook decentrale mechanismen daarvan onderdeel worden.

Alle nieuwe en bestaande mechanismen dienen onderdeel te worden van het gereedschapskist van een nieuw instrument en een goede overgang van bestaande mechanismen worden gewaarborgd.

Specifieke punten

Er dient verder gewerkt te worden aan het operationaliseren van flexibele, aantrekkelijke en kosteneffectieve nieuw marktmechanismen (NMM) via een COP-besluit over 'Modalities and Procedures' (M&P), en parallel daaraan een COP-besluit waarin de basiselzen voor marktinstrumenten onder het FVA wordt vastgelegd, teneinde milieu-integriteit en transparantie van zowel de NMM als het FVA te waarborgen.

Voor het functioneren en de geloofwaardigheid van de nieuwe mechanismen is voldoende vraag naar kredieten een vereiste. Het op de markt komen van nieuwe emissiekredieten voor 2020 is daarom alleen zinvol indien het ambitieniveau van partijen tot 2020 wordt vergroot. Wel zou zo snel mogelijk gestart moeten worden met proefprojecten.

De discussie over het toelaten van nieuwe HCFK installaties onder CDM wordt voortgezet. Nederland heeft geen haast bij het afronden van de onderhandelingen, omdat Nederland net als de EU een voorkeur heeft voor een niet-marktgerelateerde aanpak van nieuwe installaties, bij voorkeur in samenwerking met het Montreal-protocol.

Vanwege de samenhang met de bredere discussie over financiering, het 'framework for various approaches' en het nieuwe marktmechanisme, zal inbedding van het besluit over REDD+ financiering in deze onderwerpen verder moeten worden uitgewerkt.

Achtergrond

Als uitbreiding naast het bestaande CDM is in Doha ingezet op de New Market Mechanisms (NMM), een wens van vooral de EU en op het Framework for Various Approaches (FVA), een wens van vooral de [redacted] Umbrella Group). De NMM richten zich op een bredere sectorale aanpak via zowel het genereren van vervangende CO₂ kredieten als op emissiehandel met CO₂ rechten. De EU beoogt de NMM onder streng toezicht van de UNFCCC te laten functioneren om daarmee de milieu-integriteit te waarborgen. In Durban is afgesproken dat de Modalities & Procedures in Doha zouden worden vastgesteld. Dat is maar ten dele gelukt, zodat de SBSTA hier dit jaar inhoudelijk nog aan moet werken, op basis van een gedetailleerde lijst met aandachtspunten die in Doha is vastgesteld.

Het FVA is door de Umbrella Group sterk gepromoot, omdat deze landen hierbij vooral geen streng UNFCCC toezicht voorzien. Onder het FVA moeten allerlei soorten marktmechanismen vallen, die - op een [redacted] uitzondering na - nog niet erg concreet zijn. In Doha is afgesproken dat de SBSTA ook nader zal kijken aan welke standaarden het FVA moet voldoen en is - tegen de zin van de VS in - afgesproken dat wordt overwogen dat ook het FVA onder het toezicht van de Conventie komt. Omdat het FVA veel "losser" lijkt te worden dan de NMM is te verwachten dat veel landen dit "eenvoudiger" FVA de voorkeur zullen geven boven de rigide NMM. Dat vraagt er enerzijds om ook in de voorliggende periode aandacht te blijven besteden aan de milieu-integriteit en geloofwaardigheid van het FVA en anderzijds om het vermijden van een te grote rigiditeit van de NMM.

In Warschau is ter verbetering van het CDM op een aantal punten vooruitgang geboekt, onder meer bij het verminderen van transactiekosten. Voor het overige konden partijen het niet eens worden over nieuwe marktmechanismen, doordat enkele landen een marktbenadering niet steunden.

Ook de onderhandelingen in juni jl. in Bonn hebben inhoudelijk weinig opgeleverd. Wel werden een aantal conclusies aangenomen waarbij Partijen werden uitgenodigd submitties te doen over de drie thema's: FVA, NMA en NMM.

Verdere herziening van het CDM heeft inhoudelijk ook niets opgeleverd. Er is nog geen akkoord over het proces (mandaat van de contactgroep) en de inhoudelijke herziening. Tijdens de onderhandelingen heeft [REDACTED] herhaaldelijk aangegeven dat de besprekingen zich moeten beperken tot een gebruik van CDM in het kader van het Kyoto-protocol (pre-2020). De [REDACTED] en andere ontwikkelde landen willen de herziening ook bespreken in het kader van de post-2020 periode. De Afrikaanse landen hebben aangegeven weinig geprofiteerd te hebben van CDM projecten. Zij eisen daarom keiharde garanties dat de hervorming van het CDM hen ook voordelen zal opleveren.

4.4 Reducing emissions from deforestation and forest degradation (REDD+)

Relevante agenda items

SBI 19(a) Report on the expert meeting on an information hub for information on the results of the activities referred to in decision 1/CP.16, paragraph 70 and results-based payments

SBSTA 6 Methodological guidance for activities relating to reducing emissions from deforestation and forest degradation and the role of conservation, sustainable management of forests and enhancement of forest carbon stocks in developing countries

Algemene lijn

Nederland streeft naar een systeem waarbij ontwikkelingslanden vrijwillig nationale 'no lose targets' voor de gehele bossector op zich nemen. Wanneer landen meer uitstoot reduceren dan via deze doelstelling is afgesproken, kunnen zij de extra reductie verzilveren in de vorm van verhandelbare koolstofkredieten. Voorwaarden hierbij zijn gelijk aan die van het 'framework for various approaches' (FVA) en de nieuwe marktmechanismen (NMM). Naast de private middelen via de marktbenadering wordt private financiering gebruikt voor het verduurzamen van productieketens. Nederland vindt het belangrijk deze bijdrage en die van andere non-carbon benefits ('NCB's') worden erkend, maar volgt de EU lijn dat dit niet moet leiden tot directe financiële incentives uit de klimaatfinanciering.

Dit zou REDD+ verder compliceren (conceptueel, technisch en financieel) en daarmee verder vertragen.

Nederland en de EU zien echter wel heel in het stimuleren van de discussie over de NCB's, in fora met relevante mandaten zoals de CBD, het Groene Klimaat Fonds ('GCF') en de Forest Carbon Partnership Facility ('FCPF') van de Wereldbank en is geïnteresseerd om te leren van de experimenten hoe NCB's het best kunnen worden gestimuleerd. De EU is tevens ingenomen met de initiatieven, kaders en besluiten die de NCB's, zoals betaling van ecosysteemdiensten regelingen aan te moedigen.

Verder blijft internationale publieke financiering noodzakelijk voor capaciteitsopbouw en het versterken van het institutionele raamwerk.

Specifieke punten

Nederland vindt het belangrijk de modaliteiten voor REDD+ zo vorm te geven dat ze geen onnodige barrières vormen voor REDD+ acties in ontwikkelingslanden. Aan de andere kant is Nederland met de EU van mening dat de acties wel effectief en controleerbaar moeten zijn. Er zal gezocht moeten worden naar een goed evenwicht hierin.

Achtergrond

Vanwege de samenhang met de bredere discussie over financiering, het FVA en de NMM, zal REDD+ financiering vooral via een goede inbedding van REDD+ in deze onderwerpen bewerkstelligd moeten worden.

Op het gebied van het terugdringen van ontbossing en bosdegradatie in ontwikkelingslanden (REDD+) is tijdens de klimaatconferentie in Warschau een doorbraak bereikt. Het pakket aan besluiten dat is aangenomen maakt de weg vrij voor de volledige implementatie van REDD+. Samen met eerdere besluiten vormt het pakket een raamwerk dat de transparantie van REDD+ resultaten vergroot. Het zorgt ook voor een effectieve en gecoördineerde financiering van die resultaten. Internationale financiële instellingen (zoals het Groene Klimaat Fonds, de Global Environment Facility ('GEF'), de Wereldbank en UN REDD), de private sector en landen kunnen het overeengekomen raamwerk gebruiken als basis voor de financiering van de resultaten van REDD+.

In het pakket zijn onder andere regels afgesproken over:

- hoe ontwikkelingslanden moeten rapporteren over welke resultaten ze hebben geboekt met het terugdringen van ontbossing en bosdegradatie;
- hoe de resultaten onafhankelijk worden geverifieerd;
- voorwaarden waaraan landen moeten voldoen om financiering voor resultaten te kunnen ontvangen, inclusief rapportages over hoe landen met de sociale en milieuwaarborgen zijn omgegaan;
- een centrale informatievoorziening voor de betalingen voor geverifieerde resultaten.

Naast de NCB's (zie hierboven) werden in Warschau ook de non-market-based approaches geparkeerd als 'outstanding issues'.

Ook hier volgt Nederland de EU lijn: Technische begeleiding bij de uitvoering van acties in ontwikkelingslanden en gesprekken in relevante gremia over het maximaal benutten van waarborgen ten aanzien van onder andere de biodiversiteit zijn nuttig en wenselijk.

4.5 Adaptatie

Relevante agenda items

- COP 7** Report of the Adaptation Committee
- 8** Warsaw International Mechanism for Loss and Damage associated with Climate Change Impacts
- SBI 8** Report of the Adaptation Committee
- 9** National adaptation plans
- 10** Warsaw International Mechanism for Loss and Damage associated with Climate Change Impacts
- 11(a)** Second review of the Adaptation Fund
- SBSTA 3** Nairobi work programme on Impacts, vulnerability and adaptation to climate change
- 4** Report of the Adaptation Committee
- 7** Warsaw International Mechanism for Loss and Damage associated with Climate Change Impacts

Algemene lijn

Nederland staat een verschuiving voor van het leidend paradigma in adaptatie: van verkleinen van kwetsbaarheid op de korte termijn naar versterken van weerbaarheid op de langere termijn. Daarmee wordt meer nadruk gelegd op *resilience* (weerbaarheid en veerkracht) van economie, infrastructuur, ecosysteem en samenleving in de identificatie, voorbereiding en uitvoering van adaptatieacties. Hierbij is meer aandacht nodig voor de rol van de private sector en het klimaatbestendig maken van investeringen.

Tijdens COP 19 in Warschau werd veel aandacht besteed aan adaptatie, waaronder de financiële injectie van USD 100 miljoen, via vrijwillige donaties, voor het Adaptatie Fonds voor ontwikkelingslanden. Ook werden afspraken gemaakt die tot doel hebben het bevorderen van de effectiviteit van de internationale samenwerking tot 2020. In Lima zal naar verwachting meer aandacht zijn voor adaptatie in de context van het nieuwe akkoord - Inclusief hoe tot 2020 de samenwerking en instituties zodanig in te richten dat deze passen bij het nieuwe akkoord.

Nederland wil de aandacht voor water en voedselzekerheid in adaptatie versterken en proberen bij te dragen aan coherente adaptatie-uitvoering, waarbij we een belangrijke rol zien voor het Adaptatie Comité. Het Adaptatie Comité moet de samenhang tussen acties van diverse relevante actoren versterken, de aandacht voor adaptatie vergroten, en toewerken naar een praktijkgerichte bijdrage aan (vergroting van kennis over) adaptatie-inspanningen. Nederlandse kennis en expertise op het gebied van water en voedselzekerheid kunnen tevens worden ingezet in het Nairobi Werkprogramma ("NWP"). Nederland is van mening dat adaptatie integraal aangepakt moet worden (in plaats van als losstaand probleem) en benadrukt het maken van verbinding tussen adaptatiebeleid en beleid op het gebied van water, voedselzekerheid, en landgebruik en bossen in

het algemeen. In de onderhandelingen over het verbeteren van de richtlijnen voor Nationale Adaptatieplannen ('NAP's') is Nederland van mening dat dit pas ten tijde van de afgesproken evaluatie besproken moet worden, en dat besluiten overeen moeten komen met effectief gebruik van het NAP proces ook in het nieuwe akkoord na 2020.

Verder zijn in Warschau nadere afspraken gemaakt over een internationaal mechanisme voor schade en verlies ('loss and damage') door klimaatverandering – het Warschau Internationale Mechanisme. Dit mechanisme heeft tot doel het bevorderen van de implementatie en uitvoering van strategieën gericht op de ondersteuning van ontwikkelingslanden in de aanpak van schade en verlies als gevolg van de negatieve effecten van klimaatverandering. De discussies in Lima zullen zich voornamelijk richten op de samenstelling en werkwijze van het uitvoerend comité (*Executive Committee/ExCom*) dat door het besluit in Warschau in het leven is geroepen. De Nederlandse inzet richt zich op het behouden van de afspraken uit Warschau. Tijdens de Bonn sessie in juni bleek dat deze wellicht niet houdbaar zijn op het punt van een 50-50 verdeling tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden (aangezien deze verdeling ook in de meeste andere organen zoals het AC anders ligt) – Nederland wil hierbij ten minste politisering van de ExCom voorkomen en expertvertegenwoordiging waarborgen. De uitkomsten in Lima mogen op geen enkele manier bijdragen aan een impliciete erkenning dat (financiële) verantwoordelijkheid voor schade en verlies bij ontwikkelde landen ligt.

De Nederlandse inzet is tot slot gericht op aandacht voor coherente inzet van fondsen en instituties voor adaptatie; en het zoeken naar mogelijkheden voor innovatieve financieringsinstrumenten voor het mobiliseren van privaat kapitaal en voor het dekken van bepaalde risico's, conform de EU lijn. Nederland pleit voor integratie van een genderperspectief in alle beslissingen en/of voorzieningen over adaptatie.

Specifieke punten

Door middel van het werk in de subsidiaire lichamen bijdragen aan een toekomstgericht adaptatiebeleid, waarop het nieuwe klimaatakkoord kan voortbouwen. Hieronder valt het hervormen van het Nairobi Werkprogramma, waardoor dit programma d.m.v. kennisdeling bijdraagt aan een toekomstgericht adaptatiebeleid met nadruk op weerbaarheid op de langere termijn, en het toewerken naar effectief gebruik van het NAP proces ook na 2020. In Bonn in juni werd goed werk verricht in het NWP agenda item, maar bleek dat wat betreft NAP's en de financiële steun voor LDC's en de positie van non-LDC's hierin tegenstellingen bestaan – Nederland wil hierbij waarborgen dat het proces niet verwordt tot het maken van een plan met financieringsbehoeften.

Goedkeuring van het rapport van het Adaptatie Comité en via de COP enige richting geven aan het nieuwe werkprogramma van het AC – echter geen micromanagement. Nederland wil toewerken naar een Adaptatie Comité dat een praktische verbinding maakt tussen de onderhandelingen en de praktijk van adaptatie op lokaal en nationaal niveau.

Wat betreft financiering van adaptatie wil Nederland toewerken naar een coherente en toekomstgerichte architectuur. Nederland verwelkomt het besluit van het GCF om op termijn te

streven naar een 50-50 verdeling van mitigatie- en adaptatiefinanciering. Wellicht zal in Lima aandacht zijn voor het Adaptatie Fonds in de context van het GCF. Dit aangezien enkele (groepen) landen voorgesteld hebben dat het AF opgenomen wordt in het GCF. Nederland is hier voorstander van onder voorwaarde dat het past bij het GCF en dat hiermee niet de oude AF situatie op statische wijze in het GCF geïmporteerd wordt (CDM en de hierbij strikte scheiding tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden).

Behouden van de afspraken over Loss & Damage zoals in Warschau: voortzetting van de huidige samenstelling van de ExCom op basis van experts die relevante reeds bestaande UNFCCC comités vertegenwoordigen – of ten minste op behoud van dit expertcomponent als één van de componenten, zeker als de verhouding van 50-50 tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden moet worden losgelaten. De ExCom werkt op basis van een werkprogramma, waar mogelijk met gebruik van de in de ExCom vertegenwoordigde comités, en geeft advies aan de COP. Het Loss & Damage mechanisme wordt niet uitgebreid besproken tegelijk met de COP in Parijs in 2015 – aanhouden van afspraken uit Warschau (herziening in 2016).

Organiseren van informele bijeenkomsten over adaptatie onder de Cartagena Dialoog over zowel pre-2020 adaptatie als adaptatie in het nieuwe klimaatakkoord.

Achtergrond:

In de context van het Klimaatverdrag zijn verschillende instituties en fondsen opgericht die direct of indirect een rol hebben bij de uitvoering van adaptatie, zoals het Adaptatie Comité ('AC'), de Least Developed Countries Expert Group ('LEG'), het Nairobi Werkprogramma ('NWP'), het Least Developed Countries Fund ('LDCF'), het Adaptatiefonds onder het Kyoto Protocol ('AF'), het Groene Klimaatfonds ('GCF'), het technologie-mechanisme ('TEC') en het werk aan capaciteitsopbouw.

Het Adaptatie Comité is opgericht als onderdeel van het Cancun Adaptation Framework om versterkte adaptatieactie onder het Klimaatverdrag op een coherente manier te promoten. Renske Peters is lid van het AC op voordracht van de Western European and Others Group ('WEOG').

In de Cartagena Dialoog heeft Nederland de rol van trekker voor het onderwerp adaptatie, samen met [redacted]. Tijdens bijeenkomsten van de Cartagena Dialoog in 2014 presenteerde Nederland papers over adaptatie, gericht op het vinden van overeenstemming over de rol van adaptatie in het nieuwe klimaatakkoord en de juiste gereedschapskist daarbij, en het boeken van vooruitgang op de pre-2020 adaptatieonderwerpen.

4.6 Financiering

Relevante agenda items

COP 12 Matters relating to finance

CMP 7 Adaptation Fund

SBI 11 Matters relating to finance

Specifieke punten

Adaptatiefonds

Nederland acht financiering voor adaptatie in ontwikkelingslanden van groot belang.

Het Adaptatiefonds wordt gevoed door een share of proceeds op het CDM. Vanwege o.a. het niet deelnemen van een aantal groot ontwikkelde landen aan de tweede verplichtingenperiode van het Kyoto-protocol is er een gebrek aan vraag en daardoor een lage prijs voor CDM-kredieten. Hierdoor is de financieringsbasis voor het fonds heel klein geworden. In Doha is afgesproken de financieringsbasis te verbreden en een campagne te beginnen om vrijwillige bijdragen aan het fonds te krijgen. Nederland vindt dat niet de EU maar anderen, die zich niet bij de tweede verplichtingenperiode van het Kyoto-protocol hebben aangesloten, eerst aan zet zijn om mogelijke problemen bij de financieringsbasis te adresseren.

Dit neemt niet weg dat er onvoldoende financiering is voor adaptatie in ontwikkelingslanden en dat die landen dit naar verwachting zullen gebruiken om druk uit te oefenen op de discussie over opschaling van klimaatfinanciering. Nederland kan in dit verband – indien wenselijk – de brede bilaterale adaptatieportefeuille onder de aandacht brengen. Het is echter niet opportuun om nu al een dialoog actief aan te gaan over manieren om het fonds via andere mechanismen (automatisch) te voeden.

Het Groene Klimaatfonds

Nederland is tevreden met de voortgang in de operationalisering van het Groene Klimaat Fonds. De rapportage van het Bestuur kan gesteund worden. Nederland kan zich vinden in de voorgestelde wijze en tijdsplanning om het Fonds van middelen te voorzien.

Nederland is van mening dat de door de COP te geven aansturing ("guidance") in overeenstemming moet zijn en blijven met de afspraken in het Governing Instrument. Het moet niet uitstrekken tot bijvoorbeeld de hoogte van de middelen aanvulling van het Fonds.

Nederland kan zich vinden in de arrangementen tussen de COP en het Groene Klimaat Fonds zoals opgesteld, door de Standing Committee on Finance en bekrachtigd door het Bestuur van het GCF. De arrangementen garanderen in voldoende mate de onafhankelijkheid van het Groene Klimaat Fonds. Elke poging om de arrangementen te wijzigen en meer sturing (dan wel micromanagement) of het tenietdoen van Board besluiten door de COP mogelijk te maken zullen met klem door Nederland worden afgewezen.

De review van het financiële mechanisme van de Conventie

Nederland kan zich vinden in de terms of reference van de uit te voeren review van het financieel mechanisme. Nederland zal er voor waken dat deze review niet een proces wordt waarin prematuur en buiten de afspraken om van het Governing Instrument van het Groene Klimaat Fonds "aansturing" wordt gegeven aan het Groene Klimaat Fonds.

Nederland acht pogingen om het Adaptatiefonds op te waarderen tot derde "operating entity" van het financieel mechanisme van de Conventie prematuur en geen passend antwoord op de zorgen rondom de financiering van adaptatie (zie instructie hierboven inzake Adaptatiefonds).

Transparantie over de Nederlandse bijdrage aan klimaatfinanciering

Uitgedragen kan worden dat er serieus gewerkt wordt aan een opschalingpad, met de kanttekening dat dit opschalingpad afhankelijk is van de budgettaire inpasbaarheid, de mogelijkheden om middelen effectief te besteden, de mondiale inzet en de inzet van andere EU lidstaten. Indien opportuun kan in Lima op politiek niveau een aspiratie van €340 miljoen aan publieke klimaatrelevante uitgaven in 2014 worden genoemd.

Financiering (acties)

Voor de Nederlandse bijdrage aan internationale klimaatfinanciering en acties zijn de volgende uitgangspunten van belang:

Het doel van klimaatfinanciering is om op een kosteneffectieve wijze emissiereductie te realiseren en weerbaarheid van kwetsbare landen en groepen te vergroten.

Dit betekent met name dat de lage middeninkomen landen en zeer arme landen in aanmerking komen voor publieke klimaatfinanciering, omdat zij relatief hard worden getroffen door de effecten van klimaatverandering en de kosten van de transitie naar een koolstofarme en klimaatbestendige economie niet zelf kunnen dragen.

Klimaatbeleid wordt effectiever door de integratie van gendergelijkheid. Daarom maakt Nederland zich sterk voor de integratie van gendergelijkheid en de specifieke belangen van vrouwen in het internationale klimaatbeleid, inclusief de financiële architectuur (met name GEF, GCF en de CIFs).

Nederland kan tevens benadrukken dat ontwikkelingslanden een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de opschaling van klimaatfinanciering door de juiste condities te scheppen voor het effectief aantrekken en besteden van klimaatfinanciering.

Opschalingspaden

Nederland zet zich in voor nieuwe vormen van financiering en samenwerking om de Nederlandse bijdrage aan de internationale klimaatfinanciering vorm te geven. Deze nieuwe benadering krijgt vorm tegen de achtergrond van een economische crisis en daardoor een omvangrijke bezuiniging.

Opmerking

ie.

Het Instrumentarium waarmee klimaatfinanciering wordt uitgegeven, zal verbreed moeten worden, van de huidige nadruk op subsidies en concessionele leningen naar innovatieve instrumenten voor het mobiliseren van privaat kapitaal en voor het dekken van bepaalde risico's.

Nederland ziet op dit moment twee belangrijke financieringspaden voor de Nederlandse bijdrage aan klimaatacties:

1. het creëren van co-benefits tussen handel, hulp en klimaat, en
2. het mobiliseren van financiering door allianties met bedrijven en particuliere organisaties aan te gaan.

Op termijn ziet Nederland potentieel in nieuwe internationale mechanismen die emissies beprijsen en naast milieubaten mogelijk financiering genereren, die eventueel ook voor klimaatfinanciering kan worden benut.

1) Co-benefits

Bij activiteiten die klimaatrelevant zijn, maar (nog) geen rekening houden met klimaatverandering (bijvoorbeeld infrastructuur, water, energie) is het belangrijk om klimaatadaptatie en/of mitigatie als neven doel in de activiteit op te nemen. Dit resulteert in klimaat co-benefits.

2) Allianties met bedrijven/particuliere organisaties.

Nederland ontwikkelt allianties met particuliere organisaties (stichtingen, NGO's, bedrijfsleven) door samen te onderzoeken hoe stimuleringsregelingen, wetgeving en andere vormen van samenwerking kunnen bijdragen aan emissiereductie, verbeteren van de weerbaarheid en klimaatfinanciering.

3) Nieuwe bronnen en instrumenten

Nieuwe innovatieve mechanismen om emissies te verlagen dienen de juiste prikkels te geven om marktperfectionering te corrigeren. Wat Nederland betreft, is mitigatie het belangrijkste doel van koolstofbeprijzing. Nederland wil vermijden dat de voornaamste functie van (koolstof)belastingen en heffingen het genereren van internationale klimaatfinanciering is. Dit is ook in lijn met het terughoudende standpunt t.a.v. oormerken. In beginsel kan Nederland het oormerken van middelen slechts overwegen als hoge uitzondering en indien strikt noodzakelijk voor een mondiaal effectief en efficiënt akkoord. Indien hierover internationale afspraken worden gemaakt kan ook bekeken worden of het mechanisme kan bijdragen aan internationale klimaatfinanciering. Deze bron van financiering vergt mogelijk aanvullende nationale besluitvorming indien dit afwijkt van de bestaande begrotingssystematiek. In die eventualiteit zouden we een constructie als het 'International Oil Pollution Compensation Fund' ('IOPC') welke direct - dus buiten de belastingontvanger om - gevuld wordt d.m.v. contributies van (in dit geval) olie ontvangende bedrijven kunnen overwegen.

Nederland vindt het van belang dat een discussie/erkenning van nieuwe mechanismen wordt bezien in relatie tot acties/ambities die ontwikkelingslanden realistisch kunnen uitvoeren als onderdeel van de transitie naar koolstofarme en klimaatbestendige groei/ontwikkelingspaden.

NL zet in op het optimaal benutten van innovatieve financieringsinstrumenten zoals garanties en durfkapitaal binnen bestaande structuren (instellingen en regelingen), zoals het GCF en het bedrijfsleven Instrumentarium. Hiermee worden andere (co-)financieringsbronnen aangeboord, bijvoorbeeld bij banken en bedrijven. Wat betreft garanties die raken aan de nationale begroting, past vanwege het in de begrotingsregels vastgelegde 'nee-tenzij beleid' terughoudendheid.

MRV van financiering

Tijdens de COP zal een discussie spelen (onder de SBI) over de rapportage richtlijnen voor de vrijwillige rapportages van ontwikkelingslanden over hun 'domestically supported NAMA's'. Ontwikkelingslanden wensen voor die vrijwillige rapportages financiële ondersteuning. Nederland is op voorhand geen voorstander van een financiële bijdrage. De rapportages zijn vrijwillig en gaan over acties die ontwikkelingslanden zelf hebben gefinancierd. Een eigen bijdrage aan de rapportage daarover ligt dan ook in de rede. Ook wensen ontwikkelingslanden een bijdrage voor hun voorbereiding en deelname aan het ICA proces. Nederland is van mening dat eventuele ondersteuning voor reiskosten, opleiding en voorbereiding in voldoende mate wordt gegeven via het UNFCCC budget. Aanvullende financiering is derhalve niet aan de orde.

Bij afspraken over MRV dient een afweging gemaakt te worden tussen transparantie en werklast. Nederland vindt de huidige afspraken over het tweejaarlijkse rapport en de National Communication voldoende om de transparantie over uitgaven zeker te stellen. Aanvullende MRV voorschriften (bijv. op het gebied van technische assistentie) zijn onwenselijk.

Definitie private sector financiering

Gezien de schaarste aan publieke middelen en de grote onzekerheid rondom de totstandkoming van de innovatieve stromen is het mobiliseren van private sector financiering van cruciaal belang. Nederland en andere EU lidstaten zetten daar op in door middel van verschillende strategieën en actieplannen. Prioriteit van Nederland is om de bijdrage van de private sector inzichtelijk te maken, en om technische opties voor het volgen ('tracking'), afbakening en attributie en hun bijbehorende impacts (bijv. op begroting, wetgeving, rapportage, effectiviteit) te verduidelijken. Mocht het in Warschau tot een politieke discussie komen, dan kan Nederland niet instemmen met het uitsluiten dan wel voorsorteren op technische opties.

Dok op expertniveau zal Nederland de bovenstaande lijn aanhouden.

Opmerking []

4.7 Meten, rapportage, verificatie ('MRV')

Relevante agenda items

- CMP 9** Reporting from and review of Parties Included in Annex I
- 10** Clarification of the text in section G (Article 3, paragraph 7 ter) of the Doha Amendment to the Kyoto Protocol
- SBI 3** Reporting from and review of Parties Included in Annex I to the Convention
- 4** Reporting from Parties not Included in Annex I to the Convention
- SBSTA 10** Methodological issues under the Convention
- 11** Methodological issues under the Kyoto Protocol
- 14** Reports on other activities

Algemene lijn

Bij de uitwerking van de diverse MRV punten op de SBI en SBSTA agenda's geeft Nederland extra aandacht aan de praktische punten en bevordert het voorsorteren op de gewenste situatie na 2020.

Specifieke punten

3(a) Status van indienen en beoordelen van de Nationale Communicaties 6 (NC6) en Tweejaarlijkse Rapport 1 (BR1) van Annex I landen; 3 (b) en 3(c) samenvatting van de informatie in de NC6 en BR1

De rapportage van het UNFCCC Secretariaat kan ter kennis worden genomen. Omdat Nederland tijdig heeft ingediend en ook het lopende review proces geen problemen heeft gekend, worden geen bijzonderheden verwacht.

3(d) Herziening van de "Guidelines for the preparation of national communications by Parties Included in Annex I to the Convention, Part II: UNFCCC reporting guidelines on national communications"

De eerstvolgende Nationale Communicaties zullen op 1 januari 2018 ingediend worden. Er is dus geen noodzaak dit proces eerder dan de COP 22 in 2016 (dus na Parijs 2015) af te ronden. De onderhandelingen kunnen zich daarom beperken tot een tijdspad en punten voor stroomlijning van rapportage-elementen in zowel de NC als de BR.

4(a) Informatie in de Nationale Communicaties van Niet-Annex I landen (NAI)

De hernieuwde pogingen van de SBI voorzitter om dit punt te behandelen (en niet langer 'in abeyance' te houden) kunnen ondersteund worden, zeker omdat de informatie in de recente NCs van betere kwaliteit is en de relevante NAI landen hiervoor waardering verdienen.

4(b) Werk van de adviesgroep van experts (CGE) voor NC van NAI landen

Waardering kan worden uitgesproken over de ontwikkelde cursus voor de analyse van de tweejaarlijkse update rapportages (BUR) die het mogelijk moet maken om de analyses vanaf 2015 uit te kunnen voeren.

4(c) Financiële en technische ondersteuning

Als er discussie komt over rapportages over toekomstige rapportages over deze ondersteuning wordt afgestemd gehouden met (de voortgang bij) SBSTA agendapunt 10(b) dat handelt over verbeteringen in de rapportagemethoden voor financiële informatie.

Specifieke punten

10(a) Werkprogramma "Revision of the guidelines for the review of biennial reports and national communications, including national inventory reviews, for developed country Parties"

Nederland is voorstander van een minder zware jaarlijkse review van de Nationale Inventarisatie Rapporten (NIRs) in combinatie met een tweejaarlijkse dieper gaande review, conform het EU voorstel. In het licht van beschikbare budgetten en de ruime ervaring met deze reviews en doorgevoerde verbeteringen, moet een efficiency verbetering mogelijk zijn.

10(c) Common metrics to calculate the carbon dioxide equivalence of greenhouse gases

Op basis van de AR5 kan er beperkt gesproken worden over de wijze waarop de verschillende broeikasgasen worden omgerekend in CO₂ equivalenten. Omdat er geen grote voordelen bestaan voor andere methoden, is er geen aanleiding om af te stappen van de huidige methode ('Global Warming Potentials', 'GWP'). Eventuele voorstellen voor aanvullend werk op dit gebied worden daarom niet ondersteund.

11(a) Gevolgen van Besluiten 2/CMP.7 to 4/CMP.7 and 1/CMP.8 op eerdere Beslissingen over methodologische aspecten onder het Kyoto Protocol, inclusief die gerelateerd aan Artikel 5, 7 and 8 van het Kyoto Protocol

De onderhandelingen dienen beperkt te blijven tot die punten die in Warschau niet zijn afgehandeld. Afronding van dit agendapunt is noodzakelijk, waarbij gestreefd wordt dat alle elementen binnen de SBSTA onderhandelingen worden afgerond.

11(b) Uitleg van de "text in section G (Article 3, paragraph 7 ter) of the Doha Amendment to the Kyoto Protocol, in particular the information to be used to determine the "average annual emissions for the first three years of the preceding commitment period"

Dit punt heeft betrekking op de gezamenlijke EU verplichting waarbij Nederland ook voorstander is dat de emissies voor die drie jaar bepaald worden op basis van de eerste rapportage onder KP2 (in 2015).

5. Multilateral Assessment

Relevante agenda item

SBI 2(c) Multilateral assessment working group session under the International assessment and review process

Algemene lijn

In de Nederlandse presentatie wordt benadrukt dat Nederland zijn Kyoto-doelstelling onder de eerste verplichtingsperiode (2008-2012) heeft gehaald en hiervoor meer binnenlandse reducties heeft weten te realiseren, zodat er minder gebruik gemaakt wordt van de aangekochte emissierechten. Voor de periode tot 2020 is de verwachting dat Nederland zijn verplichtingen die in EU verband zijn afgesproken zal gaan nakomen.

Specifieke punten

De presentatie over de verdeling van de reductieverplichtingen wordt in EU verband afgestemd, zodat eenzelfde boodschap wordt uitgedragen. Voor de Nederlandse reducties wordt benadrukt dat het beleid er op gericht is reducties in alle broeikasgassen en in alle sectoren te realiseren op een kosteneffectieve manier. Verder wordt aangegeven dat er tevens beleid is gericht op de lange termijn reducties en een koolstofarme Nederlandse samenleving.

Achtergrond

De multilateral assessment vindt voor de eerste keer plaats. Dit is onderdeel van het nieuwe 'International assessment and review' ('IAR') proces en heeft tot doel na te gaan welke vorderingen de ontwikkelde landen (AI landen) hebben geboekt bij het halen van hun economiebrede emissiereductie doelstelling. Tijdens Lima zal een deel van die landen een toelichting geven op de vorderingen, waarna er gelegenheid is voor partijen om vragen stellen. In Bonn (Juni 2015) is een vergelijkbare sessie voor de resterende landen, zodat tijdens de COP in Parijs (december 2015) conclusies kunnen worden getrokken over het proces van IAR en over de vorderingen op het terrein van economiebrede emissiereducties van de ontwikkelde landen.

Nederland is een van de landen die in Lima het proces van multilateral assessment ondergaat (naast o.a. de Europese Unie en de USA). Na de technische review in de eerste helft van 2014 hebben de betreffende landen (en dus ook Nederland) voor 1 oktober van een aantal landen schriftelijke vragen ontvangen, die voor 1 december zijn beantwoord. Deze antwoorden zijn in EU verband afgestemd.

6. Gendersensitief klimaatbeleid

Relevante agenda item

SBI 16 Gender and climate change

Algemene lijn

Veranderingen in klimaat hebben (verschillende) gevolgen voor vrouwen en mannen. Effectief klimaatbeleid vraagt om een gendersensitieve aanpak. NL maakt zich hiervoor sterk in internationaal overleg en in de OS-programma's (inzet op *empowerment* van vrouwen, capaciteitsopbouw) en via NGO's.

Voor Nederland is gendersensitief klimaatbeleid een belangrijk uitgangspunt bij de nadere invulling van activiteiten op het gebied van mitigatie en adaptatie. Dit geldt zowel voor het Nederlandse binnenlandse beleid als voor de internationale opstelling (klimaatonderhandelingen en klimaatfondsen). De Nederlandse internationale inzet met betrekking tot klimaat vindt plaats vanuit een holistische visie; de plannen van de Nederlandse regering ten aanzien van mitigatie, adaptatie, milieu, duurzame ontwikkeling, armoedebestrijding, energie zijn onderling verbonden.

NL maakt zich in UNFCCC kader sterk voor concretisering van de uitwerking van COP-besluit 23/CP.18. Ambitie voor Lima is een besluit betreffende een tweejarig werkprogramma. In EU-verband is Nederland een van de aanjagers bij de opstelling van dit werkprogramma. NL heeft zich ervoor ingezet dat in alle submissions en position papers van de EU daar waar relevant gendersensitief klimaatbeleid (mitigatie en adaptatie) en het belang van genderbalans en activiteiten om die genderbalans te bereiken een plaats hebben gekregen.

Door COP19 is enige voortgang geboekt met betrekking tot de implementatie van COP-besluit 23/CP.18 over gender en klimaatverandering. Wat ontbrak was een concreet actieplan gericht op gendergelijkheid en actieve participatie van vrouwen in het UNFCCC proces en *mainstreaming* van gendersensitiviteit in klimaatbeleid.

Samen met [redacted] heeft Nederland het initiatief genomen tijdens de ADP-sessies in Bonn (juni en oktober jl.) een informele bijeenkomst te organiseren over gender en klimaat waarin vrijwel alle officiële groepen van delegaties vertegenwoordigd waren. Doel is te realiseren dat in Lima een tweejarig actieplan gendergelijkheid en gendersensitiviteit wordt aangenomen, waar gerichte capaciteitsopbouw deel van uit maakt. Daartoe zal in november en tijdens het eerste deel van de COP in Lima de initiatief groep uitvoering geven aan het volgende:

- Opstelling van een gemeenschappelijk paper dat door zoveel mogelijk delegaties in Lima als uitgangspunt bij de onderhandelingen wordt gebruikt. Voor NL betekent dit actieve inbreng in nog op te stellen position papers van de EU.
- Zo mogelijk outreach naar andere groepen en delegaties die nog niet expliciet betrokken zijn bij dit concretiseringsproces van Decision 23

Specifieke punten

Nederland is in Lima mede organisator van het afsluitende evenement van Genderday (9 december 2014). Tijdens dit High Level segment, waaraan staatssecretaris IenM zal deelnemen, zal stilgestaan worden bij de geboekte resultaten in Lima.

Basis voor discussie over gender in UNFCCC en COP is COP-besluit 23/CP.18. Deze roept op tot het aanpakken van ondervertegenwoordiging van vrouwen binnen de COP (en daaraan verbonden organen en delegaties) en een effectief klimaatbeleid dat de belangen van mannen en vrouwen gelijkkelijk adresseert. Sindsdien is gender een vast agendapunt. Tijdens COP22 (2016) moeten alle Partijen, ook Nederland dus, rapporteren over de voortgang.